

DINASTIA CANTEMIREȘTILOR (SECOLELE XVII- XVIII)*

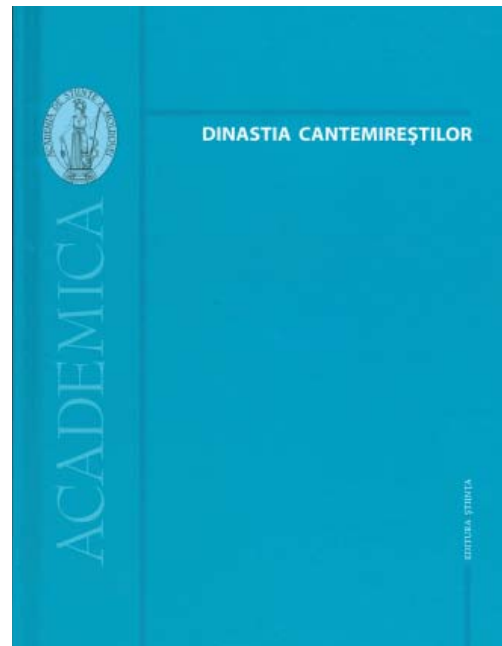
*Acad. Andrei EȘANU,
Valentina EȘANU*
cercetător științific la IISD, A.Ș.M.

CANTEMIRS' DYNASTY (XVII – XVIII)

This is the title of the volume recently published in the *Academica* series at the *Știința* publishing house from Chisinau. The project was realized in the frame of the State Program “*Cantemirs' Dynasty: the polyphonies of the scientifically – artistically concern*”, under the guidance of the Academy of Sciences of Moldova. The authors of this important work are researchers from the Republic of Moldova and Romania. The coordinator and the editor of this issue is academician Andrei Eșanu. The edition is an attempt of an historical and genealogical study, elaborated in an investigatory stile with plenty of references to the sources and bibliography.

La editura Știința din Chișinău în prestigioasă serie *Academica* a văzut lumina tiparului volumul intitulat *Dinastia Cantemireștilor (secolele XVII-XVIII)*, elaborat de un valoros colectiv de cercetători din Republica Moldova și România, sub egida Academiei de Științe a Moldovei, avându-l în calitate de coordonator și redactor științific pe istoricul Andrei Eșanu. Proiectul a fost realizat în cadrul Programului de Stat *Dinastia Cantemir: polifonismul preocupărilor științifico-artistice*, printre autori fiind cercetători de la cele patru institute ale secției de Științe Umanistice și Arte a A.Ș.M., precum și diferite instituții academice și universitare din România (acad. Andrei Eșanu, acad. Haralambie Corbu, m.cor. Demir Dragnev, dr. prof. Ștefan S.Gorovei, dr. prof. Constantin Rezachevici, dr. hab. Gheorghe Bobâna, dr. Paul Păltânea, dr. Victor Țviruc, dr. Sorin Iftimi, dr. Dumitru Grama, dr. Victor Ghilaș, dr. Victor Cirimpei, dr. Silviu Andrieș-Tabac, cercetătoarea Valentina Eșanu). Volumul reprezintă o încercare de studiu istorico-geneologic, elaborat într-o formulă strict investigatorie academică cu bogate referințe la izvoare și literatură.

Lucrarea se deschide cu eseurile *Personalități necesare timpului și locului* purtând semnătura președintelui Academiei de Științe a Moldovei, acad. Gheorghe Duca și *Sub steaua Renașterii* semnat de maestrul academician Ion Druță, care imprimă tratatului sobrietate și înaltă ținută academică și culturală. Materia propriu-zisă a volumului este structurată după cum urmează: introducere, notă asupra ediției, listă abrevierilor, opt capitole, care la rândul lor sunt divizate în compartimente ce înlesnesc perceperea imensului material adus în paginile cărții, după care urmează încheierea și cuprinsul. Volumul este în-

Dinastia Cantemireștilor (secolele XVII-XVIII).
Coord., red. șt. acad. A. Eșanu, Chișinău, Știința
2008, 604 p.+ arbore genealogic

zestrat cu un bogat material ilustrativ și un temeinic arbore genealogic *Neamul Cantemireștilor*.

Tratatul este dedicat dinastiei Cantemireștilor, care a lăsat urme adânci în istoria Țării Moldovei, a altor țări și popoare din întreaga Europă. Deși era de obârșie modestă, neamul Cantemireștilor s-a impus în secolele XVII-XVIII printr-un șir de personalități remarcabile pe tărâm politic, militar, diplomatic și cultural-științific.

O primă personalitate însemnată din șirul generațiilor acestei dinastii a fost Constantin Cantemir, domn al Moldovei (1685-1693), care provenea dintr-o familie de țărani din satul Silișteni (de unde i s-a mai zis și „Silișteanu”), din ținutul Fălciului, Țara de Jos. Acesta din tinerețe s-a făcut remarcat ca mercenar în oastea leșească. După mai mulți ani s-a întors pe meleagurile natale unde a deținut diverse dregătorii, la început mai mici, apoi tot mai înalte în Țara Românească și mai ales în Moldova, ca spre sfârșitul vieții să urce în scaunul voievodal din Iași. Ca voievod al țării a încercat să reziste la toate provocările timpului, de altfel, pline de primejdii, războaie și dări deosebit de grele către Poarta Otomană. Multe dintre peripețiile și activitățile sale din tinerețe, dar și de aflare în scaunul Moldovei au fost descrise mai târziu într-una din operele fiului său Dimitrie Cantemir - *Viața lui Constantin Cantemir*.

Dacă activitatea sa militară și politică nu de puține ori este evaluată critic, apoi faptul că, deși era un om fără știință de carte, a știut să dea copiilor săi o educație aleasă, a fost apreciat după merit. Toate aceste aspecte au căpătat reflectare în capitoul I al lucrării.

La o treaptă mult mai înaltă de afirmare au urcat fiii lui Constantin Cantemir – Antioh (1670-1724) și mai ales Dimitrie (1673-1723). Cel dintâi fiu, Antioh, s-a impus prin activitatea sa politică și diplomatică, la

început ca reprezentant al tatălui său la curtea otomană, apoi în rang de domn al Țării Moldovei în două rânduri (1695-1700; 1705-1707), fiind apreciat în cronicile vremii ca un bun diriguitor de țară. Antioh Cantemir a jucat un anumit rol în viața și activitatea lui Dimitrie Cantemir, sprijinindu-l în mai multe situații legate de afirmarea acestuia în plan cărturăresc, editându-i prima sa operă la 1698, ajutându-l să-și înfiripeze familia, iar mai târziu cei doi frați s-au sprijinit reciproc în mediul intrigilor țesute împotriva lor la Constantinopol. La rândul său Antioh a lăsat mai mulți urmași dintre care fiii (Constantin și Dimitrie), nepoții și strănepoții săi au făcut o remarcabilă carieră militară în armata rusă, momente care și-au găsit reflectare în cel de-al II-lea capitol.

Următoarele capitole - III, IV și V sunt dedicate uneia din figurile cheie ale acestei dinastii Dimitrie Cantemir, care și-a înscris numele pe firmamentul patriei sale, dar și ale marilor imperii de atunci – cel otoman și cel țarist, ca personalitate politică, științifică și culturală de prim rang. În istoria Țării Moldovei el face parte din pleiada iluștrilor voievozi și domni care, jertfind totul, a încercat prin sabie și alianța cu una din marele puteri creștine de atunci să scuture nesuferita stăpânire otomană; în cea a Imperiului Otoman s-a manifestat ca influentă personalitate politică și culturală în mediul capitalei de pe țărmul Bosforului, ca muzician și compozitor de muzică turcească; iar în cea a Imperiului Rusiei – ca aliat de nădejde al acestuia, consilier de taină și senator al lui Petru cel Mare. Toate aceste activități sunt eclipsate în mare parte de strălucirile sale opere cărturărești pe care le-a lăsat posterității, poporului său, în primul rând. Mai ales prin tratatele sale științifice fundamentale Dimitrie Cantemir și-a înscris numele printre personalitățile de vază ale culturii naționale și europene, ca istoric, filosof, geograf, cartograf, orientalist, etnolog, muzician ș.a.

Capitolul al VI-lea este dedicat soțiilor și descendenților lui Dimitrie Cantemir. Din prima căsătorie cu fiica voievodului valah Șerban Cantacuzino – Casandra (? - 1713) și din cea de-a doua cu fiica cneazului rus Ivan Trubețkoi – Anastasia (1700/1705 - 1755), Dimitrie Cantemir a avut mai mulți urmași. Dacă unii dintre ei au murit în pruncie sau în fragedă tinerețe, cum ar fi cea de-a doua fiică - Smaragda (1701-1720), apoi ceilalți - Maria, Matei, Constantin, Șerban, Antioh și Smaragda-Ecaterina au avut parte de o viață relativ îndelungată, reușind fiecare să se manifeste în felul său.

Celei dintâi născute în familia lui Dimitrie și Casandra – Maria Cantemir (1700-1757) i s-a dus vestea la curtea imperială de la Sankt-Petersburg și în înalta societate aristocratică rusă de femeie deosebit de cultă, cu vaste interese cărturărești și științifice, de bună chivernisitoare, care a știut să-și administreze cu multă pricepere moșiile și averile și să poarte de grijă celorlalți frați ai săi. Cultura ei s-a făcut cunoscută în deosebi prin corespondența cu fratele său mai mic Antioh. Alți trei copii ai voievodului moldovean - Matei, Constantin, Șerban încă de minori, după stabilirea tatălui lor în Rusia în 1711, au fost înscriși în vestitul polc de gardă „Preo-

brajenski” al lui Petru cel Mare. Ajunși la maturitate, fiecare dintre ei a făcut timp de mai mulți ani serviciul militar, învrednicindu-se de diferite ranguri ofițerești. Dacă Matei și Constantin și-au întemeiat familie, căsătorindu-se cu reprezentante ale nobilimii ruse, neavând urmași, apoi cel din urmă, Șerban-Serghei, participând la o campanie militară, s-a ales cu o frumoasă prizonieră turcoaică, care l-a înzestrat cu două fiice. Cei trei frați Cantemirești după încheierea carierei militare s-au ocupat de activități edilitar-gospodărești, construindu-și curți frumoase și înjghebându-și economii profitabile.

Smaragda-Ecaterina, mezina lui Dimitrie Cantemir din căsătoria cu Anastasia Trubețkaia, s-a făcut remarcată în înalta societate rusă și europeană ca o persoană de o rară inteligență și cultură, care a pus temelile unei prime instituții școlicești din Rusia. Prin efortul ei financiar au fost trimiși la studii în străinătate numeroși tineri ruși.

Capitolul al VII-lea este dedicat celui mai de seamă dintre urmașii lui Dimitrie Cantemir - Antioh Cantemir (1708-1744), care din fragedă copilărie s-a remarcat prin capacitățile sale intelectuale deosebite. După ce a acumulat bogate cunoștințe în cele mai diverse domenii, întregindu-și studiile atât sub îndrumarea personală a tatălui său, cât și a unor cărturari ruși și străini de la instituțiile de învățământ din Rusia, la o vârstă abia trecut de adolescență, a început să joace un rol deosebit de important în viața politică a Imperiului la hotarul anilor 20-30 ai sec al XVIII-lea. Drept urmare, la vârsta de 23 de ani, este numit ambasador și ministru plenipotențiar la Londra (1732-1738), apoi la Paris (1738-1744), remarcându-se ca diplomat iscusit. În paralel în acești ani, a desfășurat o vastă activitate în vederea editării scrierilor tatălui său în Occident, apoi ca poet și scriitor satiric. A stabilit și a întreținut o interesantă corespondență cu mari personalități ale culturii și științei ruse, germane, engleze, franceze ș.a., a acumulat o bogată bibliotecă de tip iluminist. S-a distins prin vederile sale filozofice moderne, prin interesante opere literare și epistolare.

Fiecare din personalitățile acestei stirpe s-a bucurat în volumul de față de eseuri aparte pe măsura nu numai a nivelului de cercetare și valorificare a moștenirii lor, dar și în funcție de contribuția și jertfa adusă pe altarul patriei lor de origine și a celei adoptive. Prin punerea laolaltă a acestor studii și cercetări biografice colectivul de autori a urmărit scopul de a prezenta publicului cultivat, dar și cercului larg de cititori o panoramă istorică cât se poate de integră a perindării prin vreme a vestitului neam al Cantemireștilor, care a avut un merit deosebit în istoria și cultura națională și europeană, lăsându-ne moștenire o bogată zestre intelectuală și spirituală.

Întregește studiul monografic capitolul al VIII-lea dedicat stemelor Cantemireștilor, în care cititorul va găsi numeroase materiale heraldice, acestea fiind un atribut indispensabil oricărui neam de nobili.

Volumul se dorește a fi un omagiu adus tuturor Cantemireștilor, dar mai ales lui Dimitrie Cantemir și Antioh, fiul său, de la a căror naștere se împlinesc în anul curent 335 și, respectiv, 300 de ani.